

SILIUS ITALICUS

PUNICA

LIBER PRIMUS

Ordior arma, quibus caelo se gloria tollit
Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. da, Musa, decus memorare laborum
antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
et quot Roma uiros, sacri cum perfida pacti 5
gens Cadmea super regno certamina mouit,
quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
terrarum Fortuna caput. ter Marte sinistro
iuratumque Ioui foedus conuentaue patrum
Sidonii fregere duces, atque impius ensis 10
ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
sed medio finem bello excidiumque uicissim
molitae gentes, propiusque fuere periclo
quis superare datum: reserauit Dardanus arces
ductor Agenoreas, obsessa Palatia uallo 15
Poenorum ac muris defendit Roma salutem.

Tantarum causas irarum odiumque perenni
seruatum studio et mandata nepotibus arma
fas aperire mihi superasque recludere mentes.
iamque adeo magni repetam primordia motus. 20

Pygmalioneis quondam per caerula terris
pollutum fugiens fraterno crimine regnum
fatali Dido Libyes appellitur orae.
tum pretio mercata locos noua moenia ponit,
cingere qua secto permissum litora tauro. 25
hic Iuno ante Argos (sic credidit alta uetustas),
ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
optauit profugis aeternam condere gentem.
uerum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
exerere ac missas etiam trans aequora classes 30
totum signa uidet uictricia ferre per orbem,
iam propius metuens bellandi corda furore
Phoenicum extimulat. sed enim conamine primae
contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis
Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens 35
arma remolitur; dux agmina sufficit unus
turbanti terras pontumque mouere paranti.

Iamque deae cunctas sibi belliger induit iras
Hannibal: hunc audet solum componere fatis.
sanguineo tum laeta uiro atque in regna Latini 40
turbine mox saeuo uenientum haud inscia cladum,
'Intulerit Latio, spreta me, Troius' inquit

'exul Dardanium et bis numina capta penates
sceptraque fundarit uictor Lauinia Teucris,
dum Romana tuae, Ticine, cadauera ripae 45
non capiant, famulusque mihi per Celtica rura
sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
corporibusque uirum retro fluat, ac sua largo
stagna reformidet Trasimennus turbida tabo,
dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore 50
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam
teque uadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
per clipeos galeasque uirum caesosque per artus
uix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.'
haec ait ac iuuenem facta ad Mauortia flammata. 55
Ingenio motus audis fideique sinister
is fuit, exuperans astu, sed deuius aequi.
armato nullus diuum pudor: improba uirtus
et pacis despectus honos, penitusque medullis
sanguinis humani flagrat sitis. his super, aevi 60
flore uirens hauet Aegatis abolere, parentum
dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
iamque aut nocturno penetrat Capitolia uisu
aut rapidis fertur per summas passibus Alpibus. 65
saepe etiam famuli turbato ad limina somno
expauere trucem per uasta silentia uocem
ac largo sudore uirum inuenere futuras
miscentem pugnas et inania bella gerentem.
Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arua 70
addiderat iam tum puero ~patrius furor oscus~
Sarrana prisci Barcae de gente uetustos
a Belo numerabat auos. namque orba marito
cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
Belides iuuenis uitauerat arma tyranni 75
et se participem casus sociarat in omnis.
nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilcar,
ut fari primamque datum distinguere lingua
Hannibali uocem, sollers nutrire furores,
Romanum seuit puerili in pectore bellum. 80
Urbe fuit media sacrum genetricis Elissae
manibus et patria Tyrii formidine cultum,
quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
hoc sese, ut perhibent, curis mortalibus olim 85
exuerat regina loco. stant marmore maesto
effigies, Belusque parens omnisque nepotum
a Belo series, stat gloria gentis Agenor
et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo. 90
ante pedes ensis Phrygius iacet, ordine centum
stant arae caelique deis Ereboque potenti.
hic, crine effuso, atque Hennaee numina diuae
atque Acheronta uocat Stygia cum ueste sacerdos.

immugit tellus rumpitque horrenda per umbras 95
 sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.
 tum magico uolitant cantu per inania manes
 exciti, uultusque in marmore sudat Elissae.
 Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur,
 ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar. 100
 non ille euhantis Massylae palluit iras,
 non diros templi ritus aspersaque tabo
 limina et audito surgentis carmine flammas.
 Olli permulcens genitor caput oscula libat
 attollitque animos hortando et talibus implet: 105
 'Gens recidiua Phrygum Cadmeae stirpis alumnos
 foederibus non aequa premit. si fata negarint
 dedecus id patriae nostra depellere dextra,
 haec tua sit laus, nate, uelis. age, concipe bella
 latura exitium Laurentibus: horreat ortus 110
 iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent
 te surgente, puer, Latiae producere matres.'
 his acuit stimulis subicitque haud mollia dictu:
 'Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,
 ferro ignique sequar Rhoeteaque fata reuoluam. 115
 non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
 non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.
 hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
 per manes, regina, tuos.' tum nigra triformi
 hostia mactatur diuae, raptimque recludit 120
 spirantis artus poscens responsa sacerdos
 ac fugientem animam properatis consulit extis.
 Ast ubi quaesitas artis de more uetustae
 intrauit mentes superum, sic deinde profatur:
 'Aetolos late consterni milite campos 125
 Idaeoque lacus flagrantis sanguine cerno.
 quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
 cuius in aereo pendent tua uertice castra!
 iamque iugis agmen rapitur: trepidantia fumant
 moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe 130
 Sidoniis lucet flammis. fluit ecce cruentus
 Eridanus. iacet ore truci super arma uirosque
 tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.
 heu quaenam subitis horrescit turbida nimbis
 tempestas, ruptoque polo micat igneus aether! 135
 magna parant superi: tonat alti regia caeli,
 bellantemque Iouem cerno.' uenientia fata
 scire ultra uetuit Iuno, fibraeque repente
 conticuere: latent casus longique labores.
 Sic clausum linquens arcano pectore bellum 140
 atque hominum finem Gadis Calpenque secutus,
 dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
 occubuit saeuo Tyrius certamine ductor.
 Interea rerum Hasdrubali traduntur habenae,
 occidui qui solis opes et uulgus Hiberum 145
 Baeticolasque uiros furiis agitabat iniquis.

tristia corda duci, simul immedicabilis ira,
et fructus regni feritas erat; asper amore
sanguinis, et metui demens credebat honorem,
nec nota docilis poena satiare furores. 150
ore excellentem et spectatum fortibus ausis
antiqua de stirpe Tagum, superumque hominumque
immemor, erecto suffixum robore maestis
ostentabat ouans populis sine funere regem.
auriferi Tagus ascito cognomine fontis 155
perque antra et ripas nymphis ululatur Hiberis.
Maeonium non ille uadum, non Lydia mallet
stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
campum atque inlatis Hermi flauescit harenis.
primus inire manu, postremus ponere Martem. 160
cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
quadrupedem, non ense uirum, non eminus hasta
sistere erat: uolitabat ouans aciesque per ambas
iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
quem postquam diro suspensum robore uidit 165
deformem leti famulus, clam corripit ensem
dilectum domino pernixque inrumpit in aulam
atque immite ferit geminato uulnere pectus.
at Poeni, succensa ira turbataque luctu
et saeuus gens laeta, ruunt tormentaue portant. 170
non ignes candensque chalybs, non uerbera passim
ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
carnificaeue manus penitusue infusa medullis
pestis et in medio lucentes uulnere flammae
cessauere; ferum uisu dictuque, per artem 175
saeuitiae extenti, quantum tormenta iubebant
creuerunt artus, atque omni sanguine raptio
ossa liquefactis fumarunt feruida membris.
mens intacta manet: superat ridetque dolores
spectanti similis, fessosque labore ministros 180
inrepat dominique crucem clamore reposit.

Haec inter spretae miseranda piacula poenae
erepto trepidus ductore exercitus una
Hannibalem uoce atque alacri certamine poscit.
hinc studia accendit patriae uirtutis imago, 185
hinc fama in populos iurati didita belli,
hinc uirides ausis anni feruorque decorus
atque armata dolis mens et uis insita fandi.

Primi ductorem Libyes clamore salutant,
mox et Pyrenes populi et bellator Hiberus. 190
continuoque ferox oritur fiducia menti,
cessisse imperio tantum terraeque marisque.
Aeoliis candens Austris et lampade Phoebi
aestifero Libye torretur subdita Cancro,
aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris. 195
terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
septeno impellens tumefactum gurgite pontum.
at qua diuersas clementior aspicit Arctos,

Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
 Europes uidet arua iugis. ultra obsidet aequor, 200
 nec patitur nomen proferri longius Atlas,
 Atlas subducto tracturus uertice caelum.
 sidera nubiferum fulcit caput, aetheriasque
 erigit aeternum compages ardua ceruix.
 canet barba gelu, frontemque immanibus umbris 205
 pinea silua premit. uastant caua tempora uenti,
 nimboaque ruunt spumantia flumina rictu.
 tum geminas laterum cautes maria alta fatigant,
 atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
 flammiferum condunt fumanti gurgite currum. 210
 sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
 serpentum largo coquitur fecunda ueneno,
 felix qua pinguis mitis plaga temperat agros,
 nec Cerere Hennaea Phario nec uicta colono.
 hic passim exultant Nomades, gens inscia freni, 215
 quis inter geminas per ludum mobilis aures
 quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis.
 altrix bellorum bellatorumque uirorum
 tellus nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
 Altera complebant Hispanae castra cohortes, 220
 auxilia Europae genitoris parta tropaeis.
 Martius hinc campos sonipes hinnitibus implet,
 hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant:
 non Eleus eat campo feruentior axis.
 prodiga gens animae et properare facillima mortem. 225
 namque ubi transcendit florentis uiribus annos,
 impatiens aeui spernit nouisse senectam,
 et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
 electri gemino pallent de semine uenae,
 atque atos chalybis fetus humus horrida nutrit. 230
 sed scelerum causas operit deus. Astur auarus
 uisceribus lacerae telluris mergitur imis
 et redit infelix effosso concolor auro.
 hic certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque,
 quique super Grauios lucentis uoluit harenas 235
 infernae populis referens obliuia Lethes.
 nec Cereri terra indocilis nec inhospita Baccho,
 nullaue Palladia sese magis arbore tollit.
 Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
 utque dati rerum freni, tunc arte paterna 240
 conciliare uiros, armis consulta senatus
 uertere, nunc donis. primus sumpsisse laborem,
 primus iter carpsisse pedes partemque subire,
 si ualli festinet opus. nec cetera segnis
 quaecumque ad laudem stimulant, somnumque negabat 245
 naturae noctemque uigil ducebat in armis.
 interdum proiectus humi turbaeque Libyssae
 insignis sagulo duris certare manipulis;
 celsus et in magno praecedens agmine ductor
 imperium perferre suum; tum uertice nudo 250

excipere insanos imbris caelique ruinam.
 spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
 torquentem cum tela Iouem permixtaque nimbis
 fulmina et excussos uentorum flatibus ignes
 turbato transiret equo, nec puluere fessum 255
 agminis ardenti labefecit Sirius astro.
 flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
 candentique globo medius coquit aethera feruor,
 femineum putat umentis iacuisse sub umbra
 exercetque sitim et spectato fonte recedit. 260
 idem correptis sternacem ad proelia frenis
 frangere eum et famam letalis amare lacerti
 ignotique amnis tranare sonantia saxa
 atque e diuersa socios accersere ripa.
 idem expugnati primus stetit aggere muri, 265
 et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
 qua sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
 ergo instat fati, et rumpere foedera certus,
 quo datur, interea Romam comprehendere bello
 gaudet et extremis pulsat Capitolia terris. 270
 Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
 bellaque sumpta uiro belli maioris amore.
 haud procul Herculei tollunt se litore muri,
 clementer crescente iugo, quis nobile nomen
 conditus excelso sacrauit colle Zacynthos. 275
 hic comes Alcidae remeabat in agmine Thebas
 Geryone extincto caeloque ea facta ferebat.
 tris animas namque id monstrum, tris corpore dextras
 armarat ternaque caput ceruice gerebat.
 haud alium uidit tellus, cui ponere finem 280
 non posset mors una uiro, duraeque sorores
 tertia bis rupto torquerent stamina filo.
 hinc spolia ostentabat ouans captiuaque uictor
 armenta ad fontis medio feruore uocabat,
 cum tumidas fauces accensis sole uenenis 285
 calcatus rupit letali uulnere serpens
 Inachiumque uirum terris prostrauit Hiberis.
 mox profugi ducente Noto aduertere coloni,
 insula quos genuit Graio circumflua ponto
 et, quae auxit quondam Laertia regna, Zacynthos. 290
 firmavit tenues ortus mox Daunia pubes
 sedis inops, misit largo quam diues alumno
 magnanimis regnata uiris, nunc Ardea nomen.
 libertas populis pacto seruata decusque
 maiorum, et Poenis u<r>bi imperitare negatum. 295
 Admouet abrupto flagrantia foedere ductor
 Sidonius castra et latos quatit agmine campos.
 ipse caput quassans circumlustrauit anhelos
 muros saeuus equo, mensusque pauentia tecta
 pandere iamdudum portas et cedere uallo 300
 imperat et longe clausis sua foedera, longe
 Ausoniam fore, nec ueniae spem Marte subactis:

scita patrum et leges et iura fidemque deosque
 in dextra nunc esse sua. uerba ocius acer
 intorto sancit iaculo figitque per arma 305
 stantem pro muro et minitantem uana Caicum.
 concidit exacti medius per uiscera teli,
 effusisque simul praerupto ex aggere membris
 uictori moriens tepefactam ret<t>ulit hastam.
 at multo ducis exemplum clamore secuti 310
 inuoluunt atra telorum moenia nube.
 clara nec in numero uirtus latet: obuia quisque
 ora duci portans ceu solus bella capessit.
 hic crebram fundit Baliari uerbere glandem
 terque leui ducta circum caput altus habena 315
 permissum uentis a<b>scondit in aera telum,
 hic ualido librat stridentia saxa lacerto,
 huic impulsa leui torquetur lancea nodo.
 ante omnis ductor patriis insignis in armis
 nunc picea iactat fumantem lampada flamma, 320
 nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat
 aut hydro imbutas, bis noxia tela, sagittas
 contendit neruo atque insultat fraude pharetrae,
 Dacus ut armiferis Geticae telluris in oris
 spicula quae patrio gaudens acuisse ueneno 325
 fundit apud ripas inopina binominis Histri.
 Cura subit, collem turrata cingere fronte
 castelloque urbem circumuallare frequenti.
 heu priscis numen populis, at nomine solo
 in terris iam nota Fides! stat dura iuuentus 330
 ereptamque fugam et claudi uidet aggere muros,
 sed dignam Ausonia mortem putat esse Sagunto
 seruata cecidisse fide. iamque acrius omnis
 intendunt uires: adductis stridula neruis
 Phocais effundit uastos balista molaris; 335
 atque eadem ingentis mutato pondere teli
 ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
 alternus resonat clangor. certamine tanto
 conseruere acies, ueluti circumdata uallo
 Roma foret, clamantque super: 'Tot milia, gentes 340
 inter tela satae, iam capto stamus in hoste?
 nonne pudet coepti, pudet ominis? en bona uirtus
 primitiaeque ducis! taline implere paramus
 Italiam fama, talis praemittere pugnas?'
 Accensae exultant mentes, haustusque medullis 345
 Hannibal exagitat, stimulantque sequentia bella.
 inuadunt manibus uallum caesasque relincunt
 deiecti muris dextras. subit arduus agger
 imponitque globos pignantum desuper urbi.
 armauit clausos ac portis arcuit hostem 350
 librari multa consueta phalarica dextra,
 horrendum uisu robur celsisque niuosae
 Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis,
 uix muris toleranda lues, sed cetera pingui

uncta pice atque atro circumlita sulphure fumant. 355
fulminis haec ritu summis e moenibus arcis
incita, sulcatum tremula secat aera flamma,
qualis sanguineo praestringit lumina crine
ad terram caelo decurrens ignea lampas.
haec ictu rapido pignantum saepe per auras, 360
attonito ductore, tulit fumantia membra;
haec uastae lateri turris cum turbine fixa,
dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
arma uirosque simul pressit flagrante ruina.
tandem condensis artae testudinis armis 365
subducti Poeni uallo caecaque latebra
pandunt prolapsam suffossis moenibus urbem.
terribilem in sonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor atque immania saxa resoluens
mugitum ingentem caeli dedit. Alpibus altis 370
aeriae rupes scopulorum mole reuulsa
haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
surgebat cumulis etiam tum prorutus agger,
obstabatque iacens uallum, ni protinus instent
hinc atque hinc acies media pugnare ruina. 375
Emicat ante omnis primaeuo flore iuuentae
insignis Rutulo Murrus de sanguine (at idem
matre Saguntina Graius geminoque parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes).
hic magno socios Aradum clamore uocantem, 380
qua corpus loricae inter galeamque patescit,
conantis motus speculatus, cuspide sistit,
prostratumque premens telo, uoce insuper urget:
'Fallax Poene, iaces; certe Capitolia primus
scandebas uictor. quae tanta licentia uoti? 385
nunc Stygio fer bella Ioui!' tum feruidus hastam
aduersi torquens defigit in inguine ~Hiberi,
oraque dum calcat iam singultantia leto,
'Hac iter est' inquit 'uobis ad moenia Romae,
o metuenda manus. sic, quo properatis, eundum.' 390
mox instaurantis pugnam circumscilicet arma
et rapto nudum clipeo latus haurit Hiberi.
diues agri, diues pecoris famaue negatus
bella feris arcu iaculoque agitabat Hiberus,
felix heu nemorum et uitae laudandus opacae, 395
si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
hunc miseratus adest infesto uulnere Ladmus.
cui saeuum adridens 'Narrabis Hamilcaris umbris
hanc' inquit 'dextram, quae iam post funera uulgi
Hannibalem uobis comitem dabit,' et ferit alte 400
insurgens gladio cristatae cassidis aera
perque ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
tum frontem Chreme<te>s intonsam umbrante capillo
saepius et horrentis effingens crine galeros,
tum Masulis crudaque uirens ad bella senecta 405
Kartalo, non pavidus fetas mulcere laenas,

flumineaque urna caelatus Bagra da parmam
et uastae Nasamon Syrtis populator Hiempsal,
audax in fluctu laceras captare carinas,
una omnes dextraque cadunt iraque perempti; 410
nec non serpentem diro exarmare ueneno
doctus Athyr tactuque grauis sopire chelydros
ac dubiam admoto subolem explorare ceraste.
tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
insignis flexo galeam per tempora cornu, 415
heu frustra reditum sortes tibi saepe locutas
mentitumque Iouem increpitans, occumbis, Hiarba.
et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
perfusaeque atra fumabant caede ruinae.
tum ductorem auido clamore in proelia poscit: 420
fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
cum siluam occursum uenantum perdidit, hirto
horrescit saetis dorso et postrema capessit
proelia, canentem mandens aper ore cruorem,
~iamque gemet geminum contra uenabula dentem. 425

At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
extulerat portis, ceu spicula nulla manusque
uim ferre exitiumue queant, permixtus utrisque
Hannibal agminibus passim furit et quatit ense,
cantato nuper senior quem fecerat igni 430
litore ab Hesperidum Temisus, qui carmine pollens
fidebat magica ferrum crudescere lingua:
quantus Bistoniis late Gradius in oris
belligero rapitur curru telumque coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella 435
cornipedum adflatu domat et stridoribus axis.
iamque Hostum Rutulumque Pholum ingentemque Metiscum,
iam Lygdum Duriumque simul flauumque Galaesum
et geminos, Chromin atque Gyan, demiserat umbris,
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter 440
uoce mouere fora atque orando fingere mentes
nec legum custos sollertior, aspera telis
dicta admiscentem: 'Quaenam te, Poene, paternae
huc adigunt Furiae? non haec Sidonia tecta
feminea fabricata manu pretiose parata, 445
exulibusue datum dimensis litus harenis.
fundamenta deum Romanaque foedera cernis.'
ast illum toto iactantem talia campo
ingenti raptum nisu medioque uirorum
auulsum inter tela globo et post terga reuinctum 450
Hannibal ad poenam lentae mandauerat irae,
increpitansque suos inferri signa iubebat,
perque ipsos caedis cumulos stragemque iacentum
monstrabat furibundus iter cunctosque ciebat
nomine et in praedas stantem dabat improbus urbem. 455

Sed postquam a trepidis allatum feruere partem
diuersam Marte infausto, Murroque secundos
hunc superos tribuisse diem, ruit ocius amens

lymphato cursu atque ingentis deserit actus.
 letiferum nutant fulgentes uertice cristae, 460
 crine ut flammifero terret fera regna cometes
 sanguineum spargens ignem: uomit atra rubentis
 fax caelo radios, ac saeua luce coruscum
 scintillat sidus terrisque extrema minatur.
 praecipiti dant tela uiam, dant signa uirique, 465
 atque ambae trepidant acies. iacit igneus hastae
 dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.
 talis ubi Aegaeo surgente ad sidera ponto
 per longum uasto Cori cum murmure fluctus
 suspensum in terras portat mare, frigida nautis 470
 corda tremunt: sonat ille procul flatuque tumescens
 curuatis pauidas tramittit Cycladas undis.
 non cuncta e muris unum incessentia tela
 fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
 tormentis excussa tenent. ut tegmina primum 475
 fulgentis galeae conspexit et arma cruento
 <c>ontra solem auro rutilantia, turbidus inquit:
 'En, qui res Libycas inceptaque tanta retardet,
 Romani Murrus belli mora. foedera, faxo,
 iam noscas, quid uana queant et uester Hiberus. 480
 fer tecum castamque fidem seruataque iura:
 deceptos mihi linque deos.' cui talia Murrus:
 'Exoptatus ades. mens olim proelia poscit
 speque tui flagrat capitis: fer debita fraudum
 praemia et Italiam tellure inquire sub ima. 485
 longum in Dardanio finis iter atque niuaem
 Pyrenen Alpesque tibi mea dextera donat.'

Haec inter cernens subeuntem comminus hostem
 praeruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
 aggere conuulso saxum et nitentis in ora 490
 deuoluit, pronoque silex ruit incitus ictu.
 subsedit duro concussus fragmine muri.
 tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
 uirtus pressa loco; frendens luctatur et aegro
 scandit in aduersum per saxa uetantia nisu. 495
 sed postquam propior uicino lumine fulsit
 et tota se mole tulit, uelut incita clausum
 agmina Poenorum cingant, et cuncta pauentem
 castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
 mille simul dextrae densusque micare uidetur 500
 ensis et innumerae nutare in casside cristae.
 conclamant utrimque acies, ceu tota Saguntos
 igne micet. trahit instanti languentia leto
 membra pauens Murrus supremaque uota capessit:
 'Conditor Alcide, cuius uestigia sacra 505
 incolimus, terrae minitantem auerte procellam,
 si tua non segni defenso moenia dextra.'

Dumque orat caeloque attollit lumina supplex,
 'Cerue', ait 'an nostris longe Tirynthius ausis
 iustius adfuerit. ni displicet aemula uirtus, 510

haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
 agnosces, inuicte, tuis. fer numen amicum
 et, Troiae quondam primis memorate ruinis,
 dexter ades Phrygiae delenti stirpis alumnos.'
 sic Poenus pressumque ira simul exigit ensem 515
 qua capuli statuere morae, teloque relato
 horrida labentis perfunditur arma cruore.
 ilicet ingenti casu turbata iuuentus
 procurrit: nota arma uiri corpusque superbo
 uictori spoliare negant. coit aucta uicissim 520
 hortando manus, et glomerata mole feruntur.
 hinc saxis galea, hinc clipeus sonat aereus hastis.
 incessunt sudibus librataque pondera plumbi
 certatim iaciunt. decisae uertice cristae,
 direptumque decus nutantum in caede iubarum. 525
 iamque agitur largus per membra fluentia sudor,
 et stant loricae squamis horrentia tela.
 nec requies tegimenue datur mutare sub ictu.
 genua labant, fessique umeri gestamina laxant.
 tum creber penitusque trahens suspiria sicco 530
 fumat ab ore uapor, nisunque elisus anhelus
 auditur gemitus fractumque in casside murmur.
 mente aduersa domat gaudetque nitescere duris
 uirtutem et decoris pretio discrimina pensat.
 Hic subitus scisso densa inter nubila caelo 535
 erupit quatiens terram fragor, et super ipsas
 bis pater intonuit geminato fulmine pugnans.
 inde inter nubes uentorum turbine caeco
 ultrix iniusti uibrauit lancea belli
 ac femine aduerso librata cuspide sedit. 540
 Tarpeiae rupes superisque habitabile saxum
 et uos, uirginea lucentes semper in ara
 Laomedontaeae, Troiana altaria, flammae,
 heu quantum uobis fallacis imagine teli
 promiserere dei! propius si pressa furenti 545
 hasta foret, clausae starent mortalibus Alpes,
 nec, Trasimenne, tuis nunc Allia cederet undis.
 Sed Iuno, aspectans Pyrenes uertice celsae
 naua rudimenta et primos in Marte calores,
 ut uidet impressum coniecta cuspide uulnus, 550
 aduolat obscura circumdata nube per auras
 et ualidam duris euellit ab ossibus hastam.
 ille tegit clipeo fusum per membra cruorem,
 tardaue paulatim et dubio uestigia nisu
 alternata trahens, auersus ab aggere cedit. 555
 Nox tandem optatis terras pontumque tenebris
 condidit et pugnans erepta luce diremit.
 at durae inuigilant mentes molemque reponunt,
 noctis opus. clausos acuunt extrema pericli
 et fractis rebus uiolentior ultima uirtus. 560
 hinc puer inualidique senes, hinc femina ferre
 certat opem in dubiis miserando naua labori,

saxaque mananti subuectat uulnere miles.
iam patribus clarisque senum sua munia curae:
concurrunt lectosque uiros hortantur et orant 565
defessis subeant rebus reuocentque salutem
et Latia extremis implorent casibus arma.
'Ite citi, remis uelisque impellite puppim.
saucia dum castris clausa est fera, tempore Martis
utendum est rupto et grassandum ad clara periclis. 570
ite citi, deflete fidem murosque ruentis
antiquaque domo meliora accersite fata.
mandati summa est: dum stat, remeate, Saguntos.'
ast illi celerant, qua proxima litora, gressum
et fugiunt tumido per spumea caerulea uelo. 575

Pellebat somnos Tithoni roscida coniunx,
ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
adflarat montis roseasque mouebat habenas.
iam celsa e muris extracta mole iuuentus
clausam nocturnis ostentat turribus urbem. 580
rerum omnes pendent actus, et milite maesto
laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
inque ducem uersae tanto discrimine curae.

Interea Rutulis longinqua per aequora uectis
Herculei ponto coepere existere colles 585
et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
solus habet semperque rigens nunc litora pulsat,
nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes,
atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto, 590
haud ulli contra fiducia surgere uento.
uerticibus torquet rapidis mare, fractaque anhelant
aequora, et iniecto conduntur gurgite montes,
iamque uolans Rhenum Rhodanumque in nubila tollit.
hunc postquam Boreae dirum euasere furorem, 595
alternos maesti casus bellique marisque
et dubium rerum euentum sermone uolutant.
'O patria, o Fidei domus inclita, quo tua nunc sunt
fata loco? sacraene manent in collibus arces?
an cinis (heu superi) tanto de nomine restat?600
ferre leues auras flatusque ciete secundos,
si nondum insultat templorum Poenicus ignis
culminibus, Latiaeque ualent succurrere classes.'

Talibus inlacrimant noctemque diemque querelis,
donec Laurentis puppis defertur ad oras, 605
qua pater acceptis Anienis ditior undis
in pontum flauo descendit gurgite Thybris.
hinc consanguineae subeunt iam moenia Romae.

Concilium uocat augustum castaque beatos
paupertate patres ac nomina parta triumphis 610
consul et aequantem superos uirtute senatum.
facta animosa uiros et recti sacra cupido
attollunt, hirtaeque togae neglectaque mensa
dexteraque a curuis capulo non segnibus aratris.

exiguo faciles et opum non indiga corda, 615
ad paruos curru remeabant saepe penates.

In foribus sacris primoque in limine templi
captiui currus, belli decus, armaque rapta
pugnantum ducibus saeuaeque in Marte secures,
perfossi clipei et seruantia tela cruorem 620
claustraque portarum pendent: hic Punica bella,
Aegatis cernas fusaque per aequora classe
exactam ponto Libyen testantia rostra.
hic galeae Senonum pensatique improbus auri
arbiter ensis inest, Gallisque ex arce fugatis 625
arma reuertentis pompa gestata Camilli,
hic spolia Aeacidae, hic Epirotica signa
et Ligurum horrentes coni parmaeque relatae
Hispana de gente rudes Alpinaque gaesa.

Sed postquam clades patefecit et horrida bella 630
orantum squalor, praesens astare Sagunti
ante oculos uisa est extrema precantis imago.
tum senior maesto Sicoris sic incipit ore:
'Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam populi ferro parere subacti, 635
ne crede emensum leuia ob discrimina pontum.
uidimus obsessam patriam murosque trementis,
et, quem insana freta aut coetus genuere ferarum,
uidimus Hannibalem. procul his a moenibus, oro,
arcete, o superi, nostroque in Marte tenete 640
fatiferae iuuenem dextrae! qua mole sonantis
exigit ille trabes! et quantus crescit in armis!
trans iuga Pyrenes, medium indignatus Hiberum,
exciuit Calpen et mersos Syrtis harenis
molitur populos maioraque moenia quaerit. 645
omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis, 656
omnis ab aestifero sitiens Libys imminet axe.
spumeus hic medio qui surgit ab aequore fluctus, 646
si prohibere piget, uestras effringet in urbes.
an tanti pretium motus ruptique per enses
foederis hoc iuueni iurata in bella ruenti
creditis, ut statuatur superatae iura Sagunto? 650
ocius ite, uiri, et nascentem extinguite flammam,
ne serae redeant post aucta pericula curae.
quamquam o, si nullus terror, non obruta iam nunc
semina fumarent belli, uestraene Sagunto
spernendum consanguineam protendere dextram? 655
per uos culta diu Rutulae primordia gentis 658
Laurentemque larem et genetricis pignora Troiae,
conseruate pios, qui permutare coacti
Acrisioneis Tiryntia culmina muris.
uos etiam Zanclen Siculi contra arma tyranni
iuuisse egregium, uos et Campana tueri
moenia, depulso Samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis auis. uetus incola Dauni, 665
testor uos, fontes et stagna arcana Numici,

cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
sacra domumque ferens et aui penetralia Turni
ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
cur ut decisa atque auulsa a corpore membra 670
despiciat, nosterque luat cur foedera sanguis?'
Tandem, ut finitae uoces, (miserabile uisu)
summissi palmas, lacerato tegmine uestis,
adfigunt proni squalentia corpora terrae.
inde agitant consulta patres curasque fatigant. 675
Lentulus, ut cernens accensae tecta Sagunti,
poscendum poenae iuuenem celerique negantis
exuri bello Carthaginis arua iubebat.
at Fabius, cauta speculator mente futuri
nec laetus dubiis parcusque lacescere Martem 680
et melior clauso bellum producere ferro,
prima super tantis rebus pensanda, ducisne
ceperit arma furor, patres an signa moueri
censuerint, mittique uiros, qui exacta reportent.
prouidus haec ritu uatis fundebat ab alto 685
pectore praemeditans Fabius surgentia bella,
ut saepe e celsa grandaeuus puppe magister,
prospiciens signis uenturum in carbasa Corum,
summo iam dudum substringit lintea malo.
sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnis 690
praecipitare latens fatum, lectique senatu,
qui ductorem adeant; si perstet surdus in armis
pactorum, uertant inde ad Carthaginis arces
nec diuum oblitis indicere bella morentur.